

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
Р І Ш Е Н Н Я
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням Приватного малого підприємства-фірми „Максима“ щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України
(справа про відшкодування витрат на юридичні послуги у господарському судочинстві)

м. Київ
11 липня 2013 року
№ 6-рп/2013

Справа № 1-4/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Винокурова Сергія Маркіяновича – головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича – доповідача,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Приватного малого підприємства-фірми „Максима“ щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції

України, частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України „Про Конституційний Суд України“ стало конституційне звернення Приватного малого підприємства-фірми „Максима“.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“ є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини першої статті 59 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В. М. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Міністерства юстиції України, Антимонопольного комітету України, Державної служби статистики України, Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Всеукраїнської громадської організації „Асоціація правників України“, Інституту демократії та прав людини, Союзу юристів України, науковців Академії адвокатури України, Донецького національного університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, Міжрегіональної Академії управління персоналом, Національного університету „Одеська юридична академія“, Національного університету „Юридична академія України імені Ярослава Мудрого“, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – Приватне мале підприємство-фірма „Максима“ – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України та частини першої статті 44 Кодексу щодо судових витрат, які підлягають сплаті за юридичні послуги, надані не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, та стосовно того, чи має суб'єкт звернення до господарського суду, у тому числі юридична особа, право на відшкодування судових витрат на юридичні послуги, надані фахівцем у галузі права, у разі задоволення позову у господарській справі.

Як вважає автор клопотання, суди України різних юрисдикцій (адміністративні, господарські, цивільні) неоднозначно застосовують положення частини першої статті 59 Конституції України щодо права кожного на правову допомогу та на вільний вибір захисника своїх прав, що має наслідком, зокрема, відмову у відшкодуванні в господарському суді судових витрат на юридичні послуги, надані не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, і призводить до порушення конституційного права на правову допомогу та обмеження конституційного права на вільний вибір захисника.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед

законом (статті 1, 3, частина перша статті 8, частина перша статті 24 Основного Закону України).

Норми Конституції України є нормами прямої дії; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; виключно законами України визначаються судочинство і основи організації та діяльності адвокатури; в Основному Законі України закріплені основні засади судочинства (частина третя статті 8, частина перша статті 55, пункт 14 частини першої статті 92, частина третя статті 129 Конституції України).

3. У частині першій статті 59 Конституції України закріплено право кожного на правову допомогу. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України таке право є гарантованою Конституцією України можливістю фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000). Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер; реалізація права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права; вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати; конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість (абзаци третій, четвертий, п'ятий підпункту 3.1, абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009). Звернення до суду для захисту конституційного права кожного на правову допомогу безпосередньо на підставі частини третьої статті 8 Конституції України гарантується.

Порядок та умови надання правової допомоги визначаються законом (частина друга статті 10 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI).

Згідно з частиною другою статті 59 Конституції України для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Відповідно до частини першої статті 2 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076–VI адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі.

За частиною першою статті 12 Цивільного процесуального кодексу України, частиною другою статті 16 Кодексу адміністративного судочинства України правова допомога може надаватися адвокатами або іншими фахівцями у галузі права у порядку і випадках, установлених законом.

Зі змісту частини першої статті 59 Конституції України вбачається, що правова допомога може надаватися на платній чи безоплатній основі.

Підстави, межі та порядок відшкодування судових витрат на правову допомогу, надану в суді як адвокатом, так і іншим фахівцем у галузі права, регламентовано у пункті 2 частини третьої статті 79, статтях 84, 88, 89 Цивільного процесуального кодексу України, пункті 1 частини третьої статті 87, статтях 90, 94, 95, 96, 97, 98 Кодексу адміністративного судочинства України. В окремих випадках, передбачених законодавством, встановлено відшкодування судових витрат на правову допомогу лише адвоката (частина третя статті 48, частина п'ята статті 49 Кодексу, пункт 1 частини першої статті 118, статті 119, 120, 124, 125, 126 Кримінального процесуального кодексу України).

Отже, аналіз законодавчих засад надання правової допомоги та порядку відшкодування судових витрат на таку допомогу дає Конституційному Суду

України підстави для висновку, що законодавець застосовує диференційований підхід до визначення суб'єктів надання правової допомоги та до порядку відшкодування судових витрат на таку допомогу.

4. Відповідно до статті 28 Кодексу справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Представництво інтересів юридичних осіб у господарському суді здійснюють керівники підприємств і організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, а також особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, зокрема адвокати та інші фахівці у галузі права.

Конституційний Суд України виходить з того, що юридична особа самостійно вирішує питання про вибір свого представника у господарському суді. Держава гарантує такій особі відшкодування судових витрат на юридичні послуги, що надаються лише адвокатом (частина перша статті 44 Кодексу). Витрати юридичної особи на надані їй у господарському судочинстві послуги адвоката відшкодовуються в порядку, встановленому процесуальним законом (частина п'ята статті 49 Кодексу).

Дослідивши положення Кодексу, Конституційний Суд України вважає, що в ньому не передбачено відшкодування юридичній особі витрат на юридичні послуги, надані їй іншим, ніж адвокат, фахівцем у галузі права. Однак це не виключає можливості законодавчого врегулювання питання про відшкодування вказаних витрат суб'єкту права на звернення до господарського суду на послуги, надані йому таким фахівцем.

Отже, в аспекті конституційного звернення щодо можливості віднесення до судових витрат сум, сплачених юридичною особою за послуги, надані їй в господарському судочинстві іншим, ніж адвокат, фахівцем

у галузі права, положення частини першої статті 44 Кодексу, згідно з яким до судових витрат віднесені, зокрема, витрати, пов'язані з оплатою послуг адвоката, у контексті статті 59 Конституції України потрібно розуміти так, що до складу судових витрат на юридичні послуги, які підлягають відшкодуванню юридичній особі в господарському судочинстві, належать суми, сплачені такою особою, якщо інше не передбачено законом, лише за послуги адвоката.

5. Автор клопотання просить також дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Кодексу в аспекті питання, чи має суб'єкт права на звернення до господарського суду, у тому числі юридична особа, право на відшкодування витрат на юридичні послуги, надані іншим, ніж адвокат, фахівцем, у разі задоволення його позову у господарській справі.

Оскільки Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення зазначених положень щодо судових витрат, які підлягають сплаті за юридичні послуги, надані юридичній особі у господарському судочинстві не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, то необхідності в такому тлумаченні немає.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 67, 69, 95 Закону України „Про Конституційний Суд України“, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України, згідно з яким до судових витрат віднесені, зокрема, витрати, пов'язані з оплатою послуг адвоката, у контексті статті 59 Конституції України потрібно розуміти так, що до складу судових витрат на юридичні послуги, які підлягають

відшкодуванню юридичній особі у господарському судочинстві, належать суми, сплачені такою особою, якщо інше не передбачено законом, лише за послуги адвоката.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“ та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ